

72

BT

BENEDICTIJS TIJDSCHRIFT

62

2001/3

Bruno van Keulen

Ervaring en traditie

door dom Marcellin Theeuwes, prior van de Grande Chartreuse

Wanneer Bruno in zijn brief aan RAOUL DE GROEN vertelt hoe hij eertijds samen met deze vriend zijn beslissing nam «in de zeer nabije toekomst de vluchtige schaduwen van de wereld te verlaten om het eeuwige te grijpen» —de scène speelde zich af in een kleine tuin— brengt hij een belangrijke nance aan door eraan toe te voegen: «en het monastieke kleed te ontvangen».¹ Zo geeft Bruno allereerst duidelijk aan wat hem innerlijk beweegt en vervolgens de manier waarop hij aan zijn diepe behoefte vorm wil geven. Hij legt iets open van zijn persoonlijke religieuze ervaring, van zijn innerlijke verhouding tot het goddelijke, maar tegelijkertijd geeft hij aan welke steun hij aan dit innerlijke verlangen wil geven om het nog verder uit te diepen en het tot zijn volle ontplooiing te laten komen. Wanneer Bruno hier schrijft dat hij het monastieke habijt wil aannemen, dan denkt hij daarbij aan een bepaalde levenswijze, die hij al sinds jaren heeft leren kennen in zijn omgeving, door zijn relaties en uit zijn studies. Hij heeft kennelijk de beginperiode van het monastieke leven in Egypte en Palestina (derde en vierde eeuw na Christus) voor ogen. Maar hij denkt tegelijkertijd aan de verschillende vormen van monnikendom, zoals die in zijn eigen tijd gepraktiseerd worden in Duitsland, Frankrijk en Italië...

Hij heeft dus het plan zijn diepste verlangens, hetgeen hem het meest aan het hart ligt, namelijk zijn hang naar God, te laten steunen op een reeds bestaande levensvorm. Hij verbindt zo het meest persoonlijke in hem aan een traditie-element, eeuwen geleden tot stand gekomen en sindsdien in permanente evolutie overgedragen. We staan hier voor de ontmoeting van een zeer persoonlijke en reeds lang gerijpte ervaring met een even beproefd traditiegegeven.

Maar wie is eigenlijk Bruno van Keulen?

Toen Bruno vanuit zijn kluizenarij in Calabrië de boven aangehaalde brief schreef, was hij al op vergevorderde leeftijd, waarschijnlijk tegen de zeventig, en verwees hij naar een voorval dat plaatsvond in Reims toen hij al bij de vijftig was. Geboren in

Brief aan RAOUL DE GROEN, nr. 13. Lettres des Premiers Chartreux. SC 88. Paris 1962, 77.

Keulen rond het jaar 1030, werd hij aldaar op jonge leeftijd tot kanunnik van de Sint-Cunibertuskerk benoemd. Om zijn studies af te maken begeeft hij zich naar Reims, naar de beroemde domschool aldaar. Hij verblijft er eerst als leerling, om er vervolgens 'magister' en kanselier te worden. Gedurende ongeveer twintig jaar is hij zo voor een belangrijk deel belast met de intellectuele vorming van het puikje van zijn tijd. Hij leert er veel mensen kennen die later een invloedrijke positie zullen bekleden in kerk en maatschappij. Velen van zijn leerlingen dragen hem een warm hart toe en zullen hem erkentelijk blijven voor de diepe, niet alleen intellectuele maar ook geestelijke vorming onder zijn leiding genoten.

Maar zijn tijd is, evenals de onze, een tijd van tegenstrijdigheden en ingrijpende omwentelingen. Om het hoofd te bieden aan simonie en investituur, roepen de pausen op tot hervorming 'in hoofd en ledematen'. Bruno houdt zich niet afzijdig, maar neemt ferm stelling tegenover zijn eigen bisschop, wanneer duidelijk wordt hoe deze laatste alleen maar uit is op macht en winstbejag. Het loopt zo hoog dat hij uit het bisdom wordt verbannen, en Bruno kan er slechts terugkomen wanneer de bisschop uiteindelijk door de paus zelf wordt afgezet. Volk en clerus wijzen dan Bruno aan als opvolger, maar hij weigert de zetel, want diep in zijn hart voelt hij een andere roeping. Hij verlaat Reims met enkele gezellen en verblijft bijna een jaar in Sèche-Fontaine (Bourgondië), waar ROBERT VAN MOLESME, de latere stichter van Cîteaux, hem een tamelijk eenzame plaats bezorgt. Het is echter nog niet de eenzaamheid waar Bruno van droomt. Daarom begeeft hij zich, na een jaar, naar Grenoble (Dauphiné), waar HUGO VAN CHÂTEAUNEUF, misschien een oudleerling van hem, sinds vier jaar bisschop is. Geïnspireerd door een droomgezicht, begeleidt de jonge bisschop Bruno met zijn zes gezellen naar een afgelegen en moeilijk toegankelijke bergvallei in het massief van Chartreuse². Daar aangekomen, herkent Bruno in één oogopslag de plaats die hij zich sinds lang heeft ingebeeld en de kleine groep gaat meteen aan de slag om enkele houten kluizen te bouwen en een klein kerkje in steen. Wij zijn dan in juni 1084 en Bruno is ongeveer 54 jaar oud.

². Zie voetnoot *

* Dit massief in de Franse Voor-Alpen strekt zich uit tussen Grenoble en Chambéry en culmineert op 2080 meter. De zeer enge vallei waar Bruno zich vestigde, bevindt zich in het hart van dit massief op ongeveer 1200 meter hoogte. Dit gegeven is van groot belang om aan te voelen wat Bruno bezielde. Het is dus begrijpelijk dat Bruno en zijn gezellen al gauw Chartreux (Kartuizers) genoemd werden naar de streek waar zij woonden.

Precieze gegevens over deze eerste jaren ontbreken, maar het lijkt wel vast te staan dat de levenswijze die GUIGO³ enkele decennia later vastlegt in de *Consuetudines* of Kloostergewoonten, voor het essentiële teruggaat op Bruno zelf. Bruno innoveert en creëert, minder door een hele nieuwe praktijk op te zetten, dan door een originele samenkoppeling van oeroude monastieke gegevens. Afscheidenheid van de wereld, lange gebedsuren, vooral tijdens de nachtwake, het overwegen van de heilige schrift, zwijzaamheid, vasten en handenarbeid, al deze elementen vindt men al bij de woestijnvaders en zij komen steeds weer terug in alle monnikenregels. Wat hier echter als nieuw voorkomt is de manier waarop Bruno ze rangschikt en sommige accenten legt.

Het meest opvallend is de grote nadruk op de eenzaamheid. Niet alleen wilde Bruno een ver doorgevoerde scheiding met betrekking tot de buitenwereld, maar hij richtte zijn kleine gemeenschap zo in dat ieder van zijn monniken het grootste deel van de dag alleen kwam te leven in een kluis. Het is dit eenzaamheidsaspect dat het eigen gezicht van de Kartouize bepaalt. Niet zo dat deze eenzaamheid absoluut is. Maar ze overheerst sterk en geeft een heel eigen karakter aan Bruno's stichting. Het is dus niet verwonderlijk dat de mensen uit de omgeving Bruno 'de kluisenaar' noemden en dat de eerste kartouizers zelf spraken van hun 'kluisenarij'. Zo heeft Bruno, om aan zijn innerlijk verlangen volledig tegemoet te komen, zich heel vrij opgesteld tegenover het westers monnikendom vóór hem, maar zonder deze traditie ook maar het geringste geweld aan te doen. Wat al bestond schikt hij op een nieuwe wijze en zo legt hij iets bloot van wat hem innerlijk beweegt, zijn heel persoonlijke en weloverwogen roeping, zo persoonlijk dat hij er niet aan denkt een al bestaande regel aan te nemen.

Hoe kunnen wij deze roeping het best karakteriseren? Bruno zelf zegt het in de twee brieven die wij van hem bewaren. Om hemzelf te citeren: «Bestaat er iets beters en iets wat juister is, iets wat zozeer is aangeboren en meer bij de menselijke natuur hoort dan het goede te beminnen? En bestaat er iets wat zo goed is als God zelf? Sterker nog, bestaat er buiten God wel enig ander

goed? Vandaar dat de geheiligde ziel die reeds enig gevoel heeft van dit goed, van zijn onvergelykelijke glans, zijn luister, zijn schoonheid, in goddelijke liefde ontvlamd uitroept: 'Ik dorst naar God, naar God die leven is. Wanneer mag ik opgaan, dat ik voor God verschijn?' (Psalm 42,3).»⁴

Hier worden in het kort de drie elementen tot uitdrukking gebracht die Bruno in zijn eenzaamheid schragen: het absolute primaat van God⁵, het brandende verlangen van zijn hart, en het wachten op de komst van de Heer. In alles laat Bruno zich leiden door een sterk gevoel van Gods andersheid, aanbeden en bemind boven al het andere. Hij is een man van één enkel verlangen, waarin hij de innerlijke vrede vindt die volgens zijn tijdgenoten steeds van hem uitstraalde. Velen werden ook getroffen door de eenvoud en de warmte in zijn omgang met anderen. Zo geeft Bruno een beeld van zichzelf dat vooral wordt gekenmerkt door een grote innerlijke vastheid en psychische rijpheid, die zich onophoudelijk voeden aan het wachten op de komst van de Heer. Vlak na zijn dood kunnen zijn broeders uit Calabrië getuigen: Bruno verdient het om op vele punten geprezen te worden, maar wel vooral op dit ene dat zijn leven werd gekenmerkt door een opmerkelijke gelijkmoedigheid; dat was zijn voornaamste deugd. Altijd lag er een glimlach om zijn lippen, en hij bleef bescheiden in zijn manier van spreken. De kracht van een vader ging bij hem samen met de gevoeligheid van een moeder. Niemand vond hem uit de hoogte, maar zacht als een lam. Tijdens zijn hele leven was hij de ware Israëliet⁶.

In al wat hij onderneemt toont Bruno zijn respect tegenover de traditie, maar tegelijkertijd volgt hij ook zijn zeer persoonlijke inspiratie, zodat het resultaat van zijn onderneming een ware vernieuwing betekent in de bestaande vormen van het monnikendom. Zoals bijna alle stichters en vernieuwers wordt hij zo een voortrekker, geladen met profetische kracht. In het kort zouden we de bedoeling van Bruno als volgt kunnen samenvatten: een overwegend eenzaam leven, maar gedragen en ingebed in een kleine gemeenschap.

Ervaring van God

Is het juist in verband met God van een ervaring te spreken? Kan God worden ervaren? In het gewone taalgebruik heeft 'ervaring' steeds te maken met het ondervinden van de dingen. Kan men zo over God spreken? Ondervindt men God? In de middeleeuw-

4. Uit de brief aan RAOUL DE GROEN, nr. 16.

5. Het gaat hier niet om een primaat in de sfeer van het denken, maar om een eerste plaats in de intentionaliteit, in de orde van het verlangen en streven.

6. cf. Johannes 1,47

** GUIGO is de vijfde prior van de orde. Hij trad op 23-jarige leeftijd in (1106), werd tot prior gekozen toen hij nog maar 26 jaar oud was en bleef in dit ambt tot aan zijn dood (1136). Op aandringen van bisschop HUGO DE GRENOBLE en van enkele kleine monnikengemeenschappen die de levensvorm van de kartouizers wensten aan te nemen, stelde hij de *Gewoonten van de Kartouize* op schrift (tussen 1121 en 1127), die sindsdien de basis zijn gebleven van het kartouizer leven.

se mystieke literatuur gaf men er de voorkeur aan, met verwijzing naar de geestelijke zintuigen, eerder over het 'smaken' van het goddelijke te spreken en het beminnen van Godzelf, terwijl de heilige schrift en de theologische traditie de term 'kennen' van God prefereren, wat dan veel méér inhoudt dan een louter be-grippelijke kennis. Omdat tegenwoordig overal het gevoelsele-ment erg wordt benadrukt wanneer men het over een inwendige ervaring heeft, is het misschien goed deze term met betrekking tot God en de goddelijke dingen, die immers ons gevoel ver overstijgen, niet dan met veel omzichtigheid te gebruiken.

Toch blijkt het woord 'ervaring' steeds een sleutelbegrip, als men probeert het monnikenwezen duidelijk onder woorden te brengen. Zo beginnen de huidige Constituties van de orde (ze werden in 1991 officieel door Rome goedgekeurd) in deze be-woordingen: «Tot lof van God, heeft Christus, het Woord van de Vader, vanaf het begin en in de kracht van de Geest mensen ge-kozen om hen in de eenzaamheid te leiden en hen aan zich te binden in een diep persoonlijke liefde. Gehoorgevend aan dit appèl, begaf magister Bruno zich in het jaar des Heren 1084 met zes gezellen in de woestenij van Kartouze om zich daar te vesti-gen. Zich onder de blijvende werking van de Heilige Geest stel-lend en door de ervaring onderricht, ontwierpen zij zelf en hun opvolgers er een eigen stijl van kluzenaarsleven, die aan de vol-gende generaties werd doorgegeven, niet langs de weg van het geschrift maar door het voorbeeld.»⁷ En het tweede hoofdstuk begint aldus: «De monniken die de eenzaamheid hebben aange-prezen, wilden getuigenis afleggen van een geheim waarvan zij de rijkdom uit ervaring leerden kennen, maar dat alleen door de zaligen ten volle kan worden uitgediept.»⁸

Deze twee citaten geven duidelijk aan hoe belangrijk de erva-ring is, wanneer het gaat om vaste grond te krijgen in de mon-nikenroeping. Het was al zo toen ANTONIUS DE GROTE, gehoor-gevend aan een oproep van het evangelie, zich terugtrok in de woestijn van Skete, in Egypte. Wanneer ATHANASIUS VAN ALEXANDRIË ons zijn leven beschrijft —maar de *Vita Antonii* is veel meer dan een stichtelijke biografie!— dan schetst hij het beeld van een man die, geraakt door het woord van het evange-lie, zich radicaal inzet om dit woord in zich vrucht te laten dra-gen. ATHANASIUS stelt zijn held voor als een soort absoluut begin van het monnikenleven —wat ANTONIUS historisch gesproken waarschijnlijk niet was— om zo beter te laten uitkomen wat aan de wortel staat van deze roeping: zich innerlijk voortdurend laten leiden door de Geest, die spreekt langs de wegen van het

dagelijks gebeuren en het menselijk ondervinden. De roeping tot de eenzaamheid is een roeping die onophoudelijk steunt op de gewone menselijke ervaring, maar dan geleid en doorlicht door het woord van de Geest. Abba Mozes (vierde eeuw) druk-te het zo uit: «Zet je neer in je kluis en die zal je alles leren.»⁹

Wij vinden dit gegeven duidelijk terug bij de eerste kartui-zers. Bruno en zijn gezellen laten zich ogenschijnlijk alleen lei-den door hun innerlijke intuïtie, gebaseerd op een algehele Godsliefde. Zij voelen niet de noodzaak om een reeds bestaande monnikenregel aan te nemen, maar doen met veel vrijheid hun keuze in de reeds voorhanden levenswijzen en ordeningen om hun eigen prioriteit alle kans te geven: God zoeken in de inner-lijke mens en Hem met hart en ziel aanhangen.

Wanneer GUIGO de *Gewoonten* op schrift stelt, beschrijft hij heel sober en objectief de manier van leven van de eerste kartuizers. Aan het einde wijdt hij één enkel hoofdstuk aan de geestelijke grondslag van dit leven als zodanig: *Aanbeveling van het eenzame leven*.¹⁰ Het loont de moeite de laatste zin van deze tekst hier te citeren, want GUIGO geeft daar duidelijk de twee polen aan die het leven in de eenzaamheid moeten schragen, enerzijds de hei-lige schrift en aan de andere kant de dagelijkse ervaring, maar beide in onlosmakelijk verband: «Stelt u zich toch niet tevreden met het weinige wat wij gezegd hebben tot lof van de levens-vorm die u hebt aangenomen, maar geeft u zichzelf liever de moeite om nog meer argumenten aan te halen, geput ofwel uit het contact met de gewone dagelijkse dingen¹¹ ofwel uit de heili-ge schrift.»¹² Heeft GUIGO het hier over iets anders dan over de ervaring? Leven in de eenzaamheid en zich enkel bekommeren om het goddelijke is een voortdurend erop gericht zijn het eeu-wigheidselement te grijpen dat in de dagelijkse werkelijkheid verborgen ligt, met behulp van het woord dat de Geest spreekt in het hart. Monnik zijn betekent dus niet levensomstandigheden kiezen die een goede conditie vormen om iets te doen of tot stand te brengen. Het gaat er niet om een programma aan te leren en uit te voeren. Het wil alleen maar zeggen: leven met zijn gehele zelf, maar dan onophoudelijk in de richting van God. In een eenzaam leven wordt dit heel sterk doorgevoerd.

De betekenis van het Woord

Een van de grootste gaven die de kerk gedurende de laatste decennia mocht ontvangen, is zeker de herontdekking van de

9. Zie het gedegen artikel van Zr. AQUINATA BÖCKMANN OSB: *L'Expérience de Dieu selon la Règle de Saint Benoît*, in: *Collectanea Cisterciensia* 62 (2000), 291-306.

10. Deze rede is opgenomen in de huidige Statuten van de orde, waarvan zij het tweede hoofdstuk vormt.

11. *de rerum usu praesentium*. Dit zijn natuurlijk de gewone dagelijkse dingen van de monnikenpraktijk: gebed, werk, in harmonie samenle-ven met de anderen, vermoeidheid, tijden van beproeving, etc.

12. *Statuten* 0.2.12

7. *Statuten* 0.1.1

8. *Statuten* 0.2.1

heilige schrift als 'voedsel voor de ziel', of in meer eigentijdse termen: als wegwijzer door het leven in de richting van God. Het gaat minder om een bijbel-theologische of exegetische benadering van de tekst als wel om een meditatieve lezing die een licht wil vinden om de hele persoonlijke werkelijkheid betekenis te geven met betrekking tot God, het heil, de innerlijke bekering en de omvorming in de Geest. In het voortdurende contact met de gewijde tekst komt zo de goddelijke en christelijke zin van het menselijk zijn en gebeuren langzaam naar boven. Men gaat steeds duidelijker zien hoe God met ieder mens die er zich voor openstelt, de weg gaat die Hij ging met het uitverkoren volk. De bijbelse openbaring wordt een persoonlijke openbaring. Met de geroepenen handelt God steeds op dezelfde, maar tegelijkertijd uiterst persoonlijke wijze. De zin die de schrift geeft aan de geschiedenis van het volk Gods is ook de zin van ieders persoonlijk leven.

Laten we hier JOHANNES CASSIANUS citeren, die in zijn conferentie over het gebed Abba Isaak deze woorden in de mond legt: «De goddelijke geschriften laten hun inhoud het duidelijkst aan ons kennen, ze onthullen ons, om zo te zeggen, hun hart en hun merg, wanneer onze eigen ondervinding ons niet alleen in staat stelt om meteen hun betekenis te vatten, maar zelfs op die kennis vooruit te lopen, zodat de zin van de woorden ons niet wordt onthuld door enige uitleg, maar zijn bevestiging vindt door hetgeen wij er zelf van in ons dragen. Doordrongen van dezelfde gevoelens waarmee de psalm werd gezongen en gecomponeerd, worden wij er om zo te zeggen zelf de auteurs van. Meer dan haar te volgen, lopen wij vooruit op de gedachte en wij grijpen de betekenis alvorens nog de letter te kennen.[...] Zo onderricht door wat wij in onszelf voelen, gaat het niet meer over dingen die wij leren kennen van horen zeggen, maar om iets waarvan wij, bij wijze van spreken, de werkelijkheid kunnen betasten, omdat wij het diep in onszelf aanwezig hebben gevoeld. Wij hebben niet meer de indruk dat die dingen zich van buitenaf aan ons geheugen toevertrouwen, maar het lijkt eerder dat wij ze zelf uit ons eigen hart voortbrengen als natuurlijke gevoelens die ons reeds lang eigen waren. Het is dan niet meer de lezing die ons binnenleidt in de zin van de tekst, maar veeleer de persoonlijk verworven ondervinding.»¹³

Het is in deze gesteltnis dat in het monnikendom van het begin af aan de schriftlezing centraal werd gesteld en de mooie naam kreeg van *lectio divina*. Een goddelijke lezing niet alleen van de gewijde tekst, maar door de tekst heen van zichzelf en

van het eigen leven. De Geest die de gewijde tekst ingaf, maakt nu het woord van de schrift tot een persoonlijk woord in het hart. Zo is het te begrijpen dat de lezing bij de monniken niet gold als een secundaire bezigheid met betrekking tot het inwendige gebed, maar samen met het gebed een geheel vormde, als de twee zijden van een medaille en als eenzelfde op-en-neer-gaande beweging: God en mens, die elkaar zoeken en met elkaar spreken van hart tot hart.

Voor een goed begrip van en een evenwichtige introductie in het monnikenleven lijkt het op dit ogenblik van groot belang heel nadrukkelijk deze eenheid van de *oratio* en de *lectio* in het licht te stellen, want schrift en gebed hebben elkaar steeds nodig en vullen elkaar aan.

Begeleiden in de eenzaamheid in onze tijd

Maar bezien we nu de vraag hoe iemand zich vandaag kan laten begeleiden op de weg naar de eenzaamheid in de zin die Bruno eraan gaf. Allereerst stellen we dan vast hoe de huidige situatie is veranderd in vergelijking met enkele tientallen jaren geleden. Toen liet men zich vooral imponeren en voelde men zich aangetrokken door een voorgegeven levensvorm of -stijl. Men liet zich, zonder veel vragen te stellen, opnemen in een bestaand verband en voegde zich met een zeker gemak in een geheel van vormen en gewoontes, waarvan men dan verwachtte dat zij van lieverlee naar een diepere en meer persoonlijke inwendigheid zouden leiden.

Nu schijnen de rollen omgekeerd. Het merendeel van de jongere generatie is uit op het onmiddellijk ervaren van de eigen inwendige diepte. Waar dit niet meteen gegeven wordt, zoeken zij gemakkelijker procédés om emotioneel geraakt te worden, procédés die, minstens voor een moment, gelegenheid bieden stress-situaties te ontwijken of er afstand van te nemen. Zo komt het tot een scheiding van twee levensterreinen: het leven van alledag op het werk, in de school enzovoort, dat men min of meer ondergaat als een noodzakelijk kwaad, en het andere waar men probeert door te stoten tot een diepte die elders niet mogelijk lijkt. Men wil ondervinden, meerdere mogelijkheden uitproberen, zijn kansen verhogen door aan verschillende bronnen tegelijk zijn dorst te lessen. Dit gaat zover dat opvoeders die veel met jonge mensen omgaan constateren dat, waar deze laatsten zich vroeger lieten leiden door een identificatiemodel, zij

¹³ Conferentie X van JOHANNES CASSIANUS: Over het gebed. *Conférences t. II. SC Paris 1958, 92-93.*

zich nu vooral ontwikkelen op basis van een experiëntiemodel. Zij willen alles zelf uitproberen, raken tegelijk aan verschillende dingen, vlinderen van het een naar het ander zoals men zapt op het televisiescherm, maar hebben moeite een duidelijke keuze te maken en aan deze keuze een definitief karakter te geven. Alles blijft zo min of meer provisorisch en men houdt de mogelijkheid achter de hand snel van richting te veranderen. Het behoeft geen uitleg dat zo'n gedrag vaak uitdrukking is van een grote innerlijke onzekerheid en een afwezigheid van diepere referentiepunten.

Is het verwonderlijk dat voor een groot deel van de jongere generatie ieder engagement met een vrij en blijvend karakter, heel moeilijk wordt? Dit valt vooral af te lezen aan het grote aantal gestrande huwelijken, maar ook aan de enorme vermindering van roepingen zowel voor het priesterschap als voor het religieuze leven. Hoe kan men op deze moeilijkheden antwoorden, vooral met betrekking tot het monnikenleven? Het zou niet van veel begrip getuigen om geen of weinig rekening te houden met de reële situatie en behoeften van de eventueel geïnteresseerden. Het lijkt voor de meesten van hen niet haalbaar om zich zonder overgang duurzaam in te schakelen in het geheel van een traditionele observantie. Daarom lijkt het een plicht hun eerst de weg te openen naar hun eigen hart, naar hun innerlijk waar de Geest aanwezig is en tot hen spreekt. Alleen wanneer zij innerlijk diep geraakt zijn door de goddelijke aanwezigheid, al was het maar summier en voorbijgaand, zullen zij de zin kunnen grijpen van een bepaalde monnikenpraktijk en daar hun voordeel mee doen om dieper hun eigen ondervinding van het goddelijke te beleven en een kans te geven.

Drie punten lijken hier van groot belang: allereerst, hen de weg te wijzen naar het gebed van het hart; vervolgens, hen het luisteren naar het Woord aan te leren; en tenslotte, hen opmerkzaam te maken op Gods werkzame aanwezigheid in hun eigen binnenste en in heel hun leven. Het ligt het meest voor de hand om met verwijzing naar het beginwoord van BENEDICTUS' *Regel* te beginnen met hen de luisterhouding aan te leren, hen ontvankelijk te maken voor het eeuwigheidsmoment in hen. Wat hen blijvend aan kan spreken en motiveren, zijn niet zozeer een geheel van riten en gewoonten of snel voorbijgaande momenten van enthousiasme, maar het innerlijk geraakt worden door wat ver boven hen uitgaat, maar wat niettemin helemaal beantwoordt aan wat zij in hun diepste wezen zijn en waarnaar zij het verlangen overal met zich meedragen, vaak zonder het zelf te

weten. In een enkel woord: het gaat erom hen de weg te wijzen naar de innerlijke ruimte en hen te helpen werkelijk het goddelijke in zichzelf te ontmoeten.

Heeft eenzaamheid als levenskeuze ook nu nog zin?

Bij wijze van conclusie kunnen wij ons nu de vraag stellen naar de zin van de eenzaamheid als levenskeuze. Men moet natuurlijk wel eerst preciseren dat men de eenzaamheid niet kiest om haarzelf, maar om datgene waarvan zij het teken kan zijn en waaraan zij meer inhoud kan geven. In de huidige maatschappij zien veel mensen zich noodgedwongen geconfronteerd met een grote dosis vooral morele en affectieve eenzaamheid. Zij voelen zich geïsoleerd en kunnen er niet onderuit. Zo'n isolement leidt dan vaak tot verbittering, negatieve gevoelens tegenover zichzelf en de anderen en een totaal verlies aan vertrouwen in het leven. Eenzaamheid in die zin kies je natuurlijk niet. Je ondergaat haar. Maar is daarmee alles gezegd over de eenzaamheid? Zeker niet! Want er bestaat een positievere vorm van eenzaamheid die inherent is aan iedere levensverdieping; een eenzaamheid die ieder mens op zijn weg tegenkomt en die hem helpt de dingen te zien in hun ware dimensie. Eenzaamheid is dan de andere zijde van gemeenzaamheid, en samen vormen zij de menselijke werkelijkheid. Het is een kwestie van persoonlijke roeping accenten te leggen en ofwel het ene ofwel het andere meer te benadrukken, maar zonder een van beide geheel uit te sluiten.

Bruno is heel ver gegaan in het zoeken naar eenzaamheid, juist omdat hij, gerijpt door een rijke levenservaring, ertoe kwam radicaal ervoor te kiezen de goddelijke dimensie in zijn leven haar optimale kans te geven. Voor hem werd de eenzaamheid hét antwoord naar de zin van zijn leven; zichzelf geheel beschikbaar stellen voor de goddelijke liefde. Een hoge graad van eenzaamheid dus op het vlak van de menselijke betrekkingen, maar proportioneel een even hoge graad van gemeenschap met God. Wat aan de ene zijde lijkt te ontbreken wordt aan de andere kant aangevuld, maar met veel, oneindig meer diepgang. De gehele diepte van het menselijk wezen peilen tot in zijn eeuwigheidsmoment vraagt soms een gaan tot het uiterste. En van dit uiterste is zeker de eenzaamheid als levenskeuze het meest pakkende symbool.

14. Brief aan zijn
onen, de bewoners
van Kartuize, nr. 2.
Lettres des Premiers
Chartreux. SC 88,
p. 83-85.

Just in onze tijd, die gekenmerkt wordt door een overmaat aan organisatie op allerlei gebied, wint de eenzaamheid als vrije keuze weer aan waarde en betekenis, want zonder haar zal de mens onopmerksom voorbij blijven gaan aan de diepste wortels van zijn eigen bestaan en waarheid: geroepen te zijn tot een heel persoonlijke gemeenschap met zijn Schepper en Redder. Deze roeping zal hij echter voornamelijk moeten beleven in geloof en als een geduldig wachten, een verlangen dat nooit geheel voldaan zal worden en dat zich daarom steeds dieper vastzet in het innerlijk. En het is juist dit nooit verzadigde verlangen dat het duidelijkst getuigt van de transcendente dimensie in de mens en dat aan het leven zijn geestelijke dynamiek geeft.

In deze zin schrijft Bruno vanuit Calabrië aan de kluizenaars van de Kartuize: «Verheugen jullie je erover aangekomen te zijn op de rustige en veilige plaats van een zeer verborgen kreek. Velen zouden er willen komen. Velen geven zich zelfs alle moeite om er binnen te geraken, maar zonder dat het hen gelukt. Veel anderen worden, na het bereikt te hebben, opnieuw uitgestoten, omdat het aan geen van hen van boven af gegeven is.»¹⁴ Men zou verwacht hebben dat Bruno deze zin zou beëindigd hebben met een «omdat geen van hen de moed heeft gehad door te zetten». Maar nee, hij zegt: «omdat het aan geen van hen van boven af gegeven is.» Een dergelijke roeping kan dus niet de vrucht zijn van een menselijke ambitie of van het eenvoudige verlangen zich ten dienste te stellen van kerk of maatschappij. Een zo radicale keuze voor God kan slechts van God zelf komen en zal door Hem steeds moeten worden gedragen.

Waarom onze tijd het meest behoefte heeft, juist als tegenwicht tegen een te overrompelende organisatie en nivellering, is de weg terug te vinden naar de inwendige mens om er de oneindige diepte te ontdekken van Gods nabijheid. Het is alleen tegen de achtergrond van deze ontdekking dat ieder sociaal voelen en handelen zijn uiteindelijke dimensie vindt. In enkele woorden samengevat: het door beproeving smakend leren kennen van God conditioneert iedere menswording. In deze zin blijft Bruno ook nu nog een duidelijke en betrouwbare richtingwijzer.

In de Grote Kartuize, juli 2001

De Gulden brief nog leesbaar?

door dom Johan de Bruijn, kartuizer van de Transfiguratie (Arlington USA)

Negenhonderd jaar geleden stierf de heilige BRUNO, stichter van de orde der kartuizers. Dit nodigt uit om ons te bezinnen op de kartuizer roeping en haar plaats in de kerk en de wereld van vandaag. In het kader van die bezinning wil ik aandacht vragen voor de *Gulden brief* van de cisterciënzer WILLEM VAN SAINT-THIERRY (± 1075-1148). Samen met de brieven van BRUNO en de werken van GUIGO I, behoort dit geschrift tot het mooiste wat er over het kartuizer leven geschreven is.

WILLEM stond op het raakvlak van drie monastieke ordes. Hij begon zijn monnikenleven als benedictijn (± 1110), ging over naar de cisterciënzers (1135) en raakte tegen het einde van zijn leven bevriend met de kartuizers, die hij ± 1145 bezocht in het enkele jaren tevoren gestichte kartuizer klooster van Mont-Dieu, gelegen in de Franse Ardennen. Tot hen richtte hij zijn beroemd geworden *Brief aan de broeders van de Berg Gods*, het mystagogische meesterwerk dat meestal de *Gulden brief* genoemd wordt. Na een inleidende paragraaf over de *Gulden brief* en zijn auteur zal ik enkele thema's uit die brief belichten: over lof en vermaning, over dynamiek en fragiliteit en over eenzaamheid en gemeenschap. De mystagogische strekking blijft het voornaamste en meest boeiende van het werk. Aan WILLEM's mystagogie en de daaraan ten grondslag liggende antropologie zou nog eens een aparte bijdrage gewijd mogen worden.

1. Willem van Saint-Thierry en zijn *Gulden brief*

Willem stamt uit een adellijk geslacht en was geboortig van Luik. Hij studeerde aan de domschool van Laon of Reims, en trad na een bekering ± 1110 in bij de 'zwarte monniken'² van het klooster Saint-Nicaise te Reims. Daar begint hij zijn studie van de kerkvaders, een studie die hij zijn leven lang trouw zal blijven. Aanvankelijk richtte hij zich voornamelijk op de westerse vaders, geleidelijk aan betreft hij daarin steeds meer de oosterse. Hij groeit uit tot de meest briljante AUGUSTINUS-vertolker van de middeleeuwen en zette als eerste een synthese op tussen oost en west.

1. GUIGO I was de vijfde prior van de Grande Chartreuse, † 1136.

2. NI. de benedictijnen, tegenover de cisterciënzers die in het wit gekleed gingen.